
Capitolul 6.

Organizarea internă a partidelor politice

Deosebirile dintre partidele politice nu se rezumă doar la sfera poziționării lor ideologice. Partidele pot adopta diferite strategii în problemele privind construcția de partid și organizarea lucrului cu alegătorii. Opțiunea pentru o soluție sau alta influențează capacitatea partidului de a atrage și a-și menține membrii și simpatizanții, de a-și aduce mesajele programatice către alegători, de a asigura o relație reciprocă între organele centrale ale partidului, membrii de partid de rând și alegători. Cu alte cuvinte, liderii de partid au nevoie de organizații teritoriale pentru a soluționa un spectru larg de probleme legate de competiția politică pentru voturile alegătorilor.

Afară de soluționarea problemelor legate de stabilirea relațiilor cu alegătorii, construcția organizatorică de partid este importantă pentru stabilirea relațiilor între partid și instituțiile statului. Or, așa cum relevă cercetările privind formarea partidelor politice în țările „celui de-al treilea val” de democratizare, în noile democrații partidele s-au format preponderent „ca partide în stat”, cu alte cuvinte, întâi de toate ca organizații de partid în structuri parlamentare, ci nu în cele societale. Natura legăturii cu instituțiile statale și nivelul penetrării partidelor în structurile de stat reprezintă o caracteristică importantă a sistemului de partide¹.

Cercetările comparative ale organizării interne a partidelor din noile democrații au constatat următoarele tendințe care deosebesc partidele din aceste țări de partidele politice de masă clasice din Europa Occidentală din prima jumătate a sec. XX: creșterea rolului liderului partidului; concentrarea puterii în organele centrale ale partidului și reducerea rolului organizațiilor locale ale partidului; trecerea accentelor de pe activitățile legate de cultivarea unor relații pe termen lung cu simpatizanții / membrii partidului pe activitățile legate de asigurarea succesului electoral; amplificarea influenței lucrătorilor de partid profesioniști în comparație cu influența exercitată de activiștii și membrii de partid de rând.

¹ Ingrid Van Biezen. *Political parties in new democracies : party organization in Southern and East-Central Europe*, Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2003

Cauzele acestor deosebiri rezidă în traiectoriile specifice ale dezvoltării sistemelor de partid în noile democrații. Chiar de la începutul tranziției democratice în aceste țări, partidele se orientau, din punct de vedere organizatoric, nu spre constituirea unor organizații de masă în societate, ci spre capacitatea lor de a-și obține reprezentarea în instituțiile statului (Legislativ și Executiv). Necesitatea creării unor partide politice de masă cu organizații locale puternice, care să asigure legătura cu alegătorii, s-a diminuat în noile democrații în virtutea faptului că noile tehnologii de comunicare au permis stabilirea unor mijloace alternative de comunicare cu societatea. De asemenea, implicarea noilor partide în activitatea structurilor de stat a creat noi posibilități de găsim a resurselor financiare pentru asigurarea activității de partid. Caracterul amorf și schimbător al stratificării sociale, dar și nivelul scăzut al identificării politice a populației, au creat impedimente suplimentare în calea creării unor partide de masă. La rândul său, gradul redus de instituționalizare a partidelor a constituit unul dintre factorii care au contribuit la amplificarea rolului liderului de partid, a cărui personalitate a fost în măsură să compenseze, parțial, nivelul redus de cunoaștere a partidelor. Influența mare a mass-media, în particular a televiziunii, asupra personalizării procesului politic, a contribuit de asemenea la amplificarea rolului liderilor de partid².

În prezentul capitol vom încerca să analizăm nivelele de pătrundere a partidelor în societate și stat, precum și să elucidăm unele aspecte relevante ale organizării interne a partidelor politice din Republica Moldova. Ca și în cazul altor state postcomuniste³, chestiunile de organizare internă a partidelor din Moldova rămân a fi studiate insuficient. În capitolul doi al cercetării noastre am remarcat deja că specificul subiectelor legate de organizarea internă a reclamat schimbări în structura acelei părți a chestionarului, în care au fost abordate aceste subiecte. Spre deosebire de prima parte a chestionarului, dedicată problemelor privind poziționarea ideologică, în cea de-a doua parte funcționarii de partid trebuiau să aprecieze doar situația din propriile formațiuni. Întrucât chestiunile privind organizarea internă a vieții de partid, de regulă, nu sunt parte componentă a imaginii pe care partidele și-o afișează pentru a concura într-o competiție publică cu alte partide, funcționarii de partid sunt mult mai puțin puși la curent cu deciziile organizatorice ale partidelor concurente decât cu pozițiile ideologice ale acestora.

² Ibidem.

³ Paul G. Lewis, "Introduction and Theoretical Overview" in Paul G. Lewis . *Party structure and organization in East-Central Europe*, Cheltenham, UK ; Brookfield: Edward Elgar, 1996.

În partea a doua a chestionarului destinat funcționarilor de partid au fost incluse două tipuri de întrebări. Primul tip de întrebări le solicita respondenților să aprecieze, după o scală cu 10 puncte, importanța diferiților factori care influențează asupra proceselor interne din partid și asupra naturii activităților organizațiilor locale de partid. Cel de-al doilea tip de întrebări avea un caracter factologic, iar respondenții erau rugați doar să indice date concrete referitoare la unele aspecte ale activității de partid, cum ar fi, de pildă, mărimea cotizațiilor de membru sau numărul membrilor de partid al organizației locale din care face parte respectivul respondent⁴.

În virtutea faptului că întrebările privind organizarea internă de partid au un caracter mult mai puțin public decât cele privind poziționarea ideologică, experții independenți au fost solicitați să caracterizeze doar cele mai generale asemănări și deosebiri dintre partide în ceea ce privește organizarea internă a acestora din urmă. Structura chestionarului destinat experților referitor la subiectele de organizare internă a fost simplificată în comparație cu chestionarul destinat funcționarilor. Mostrele ambelor chestionare sunt prezentate în Anexele III și IV.

1. Gradul de influență a diferitelor organe de partid asupra procesului de adoptare a deciziilor partidului

Gradul de influență a diferitelor organe de partid și a grupurilor de partid asupra procesului de adoptare a deciziilor reprezintă o caracteristică esențială a organizării de partid. În general, elementele de bază ale construcției organizatorice sunt similare pentru toate partidele. Fiecare partid are organizații locale, un organ reprezentativ și deliberativ suprem (denumit generic *congres*), un organ executiv central (denumirea acestuia variază de la un partid la altul – *consiliu național* sau *comitet central* etc.) care are menirea să asigure conducerea partidului în perioada dintre ședințele congresului, și un președinte al partidului (iar în anumite cazuri, câștiga copreședinți).

Partidele se pot deosebi, însă, prin modul cum este înclinată balanța internă a puterii și cât de mare este influența unui organ de partid sau a unui grup politic intern asupra procesului decizional. În chestionar a fost inclusă o întrebare referitor la importanța unui șir de organe-cheie de partid. Afară

⁴ Trebuie subliniată necesitatea unei interpretări critice a rezultatelor obținute reieșind din următoarele considerente: funcționarii partidelor ar fi putut supraestima mărimea numerică a organizațiilor locale pe care le reprezintă, pornind de la atractivitatea ideii de partid de masă. Pentru a obține o informație mai deplină, analiza aprecierilor făcute de către funcționarii de partid (prezentată în acest capitol) trebuie completată cu o analiză a datelor din alte surse.

COMPETIȚIA PARTIDELOR ÎN MOLDOVA

de organele statutare obligatorii ale partidului, am mai inclus în listă două tipuri suplimentare de actori-cheie potențiali în interiorul partidului: 1) grupul parlamentar (care este relevant doar în cazul partidelor cu reprezentare parlamentară); 2) fracțiunile interne. Ponderea *fracțiunilor interne* poate constitui un indiciu al existenței problemei coeziunii interne a partidului.

În cursul sondajului, respondenții din rândul funcționarilor de partid trebuiau să indice importanța / semnificația fiecăruia dintre organele de partid în procesul de adoptare a deciziilor partidului. În tabelul 6.1 prezentăm datele procesate ale răspunsurilor respondenților, bazate pe mediile aritmetice ale aprecierilor importanței fiecărui organ de partid în parte, aprecieri date de către respondenții, membri ai partidului respectiv. Primul lucru care iese în evidență din acest tabel este faptul că funcționarii tuturor partidelor consideră *congresul* ca fiind cel mai important organ decizional. Excepție face PPCD, ai cărui funcționari consideră că rolul *liderului* (8,9 puncte) este mai semnificativ decât rolul *congresului* (8,1 puncte) în procesul luării deciziilor. Totodată, gradul de importanță a *congresului* PPCD este cel mai mic printre gradele de importanță ale *congreselor* celorlalte formațiuni politice.

Era și de așteptat ca politicienii să considere congresele partidelor lor ca fiind

Tabelul 6.1. Importanța /semnificația organelor de partid în procesul de adoptare a deciziilor, 2006. Aprecierea dată de funcționarii de partid.

	PCRM	AMN	PPCD	PDM	PSL	PSDM	P-R-R	Media pe sistem
Liderul oficial al partidului	8,1	7,9	8,9	8,1	8,6	6,5	8,1	8,0
Organul executiv central	8,6	7,8	7,8	8,3	8,5	8	8,9	8,3
Congresul partidului	9,4	9,3	8,1	8,9	9,3	9,7	9,5	9,2
Liderul neoficial al partidului	3,1	3,6	2,8	3,7	3,5	5,7	2,7	3,6
Organizațiile locale ale partidului	7,5	8,1	5,9	7,7	7,3	7,2	6,6	7,2
Fracțiunea parlamentară	7,4	7,7	6,5	7,7	6,3	3	1,1	5,7
Grupurile informale din interiorul partidului / fracțiunile din interiorul partidului	3,2	3,9	3,4	3,1	2,9	3,9	2,2	3,2

Notă: Scala – de la 1 (deloc important, irelevant) până la 10 (cel mai important).

cel mai important organ în adoptarea deciziilor. Prin cel mai important factor de decizie ei înțeleg, mai curând, organul care adoptă deciziile finale, fără a ține seama de faptul că acestea ar putea fi pregătite din timp de către alte organe ale partidului și prezentate congresului doar spre aprobare. Dacă luăm în calcul faptul că actele oficiale ale partidelor definesc congresul ca fiind cel mai important organ al partidului, este evident că respondenții au fost înclinați să confirme această teză în răspunsurile lor la întrebările din chestionar pentru a nu-și prezenta partidul într-o lumină negativă, chiar dacă părerea lor este alta.

Este interesant faptul că între partide există deosebiri în ceea ce privește determinarea importanței relative a *liderului oficial* și a *organului executiv central* în procesul de luare a deciziilor. Afară de PPCD, rolul liderului oficial a fost apreciat ca fiind mai înalt decât cel al organului executiv central și de către respondenții AMN și PSL. Diferența între aprecierile importanței celor două organe a fost, însă, aproape nesemnificativă atât în cazul AMN, cât și în cel al PSL (0,1 puncte). Potrivit respondenților, *liderul neoficial* al partidului a jucat un rol mult mai semnificativ în PSDM, comparativ cu celelalte partide. Partidele reprezentate în Parlament au considerat importanța *fracțiunilor parlamentare* ca fiind doar puțin mai mică decât cea a *organizațiilor locale de partid*. Excepție este iarăși PPCD, ai cărui respondenți au considerat că rolul fracțiunii parlamentare în procesul de luare a deciziilor este mai important decât cel al organizațiilor locale ale acestui partid. Doar AMN și PSDM au dat o apreciere mai mare (peste media pe sistemul de partide) importanței rolului *grupurilor interne din partid*.

Din rezultatele sondajului efectuat în rândurile experților apare un tablou total diferit al repartizării puterii în partide. După cum se vede din Anexa IV la capitolul 2, chestionarul destinat experților avea o altă structură decât a celui destinat funcționarilor de partid. Experților li se propunea să aleagă din lista organelor de partid (identică cu cea prezentată în tabelul 6.1) doar două: organul cel mai important și organul care este considerat al doilea după importanță – pentru fiecare partid în parte. Tabelul 6.2 conține datele rezultate din analiza opiniilor experților referitoare la prioritatea organelor / factorilor decizionali în cadrul partidelor politice.

Tabelul 6.2. Organele /factorii de decizie în partidele politice. 2006. Aprecierea dată de experți (repartizarea procentuală a opiniilor).

	PCRM		AMN		PPCD		PDM		PSL		PSDM		P-R-R		Media pe sistem	
	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
Liderul oficial al partidului	100	22,2	45,4		90,9	30	72,7	10	81,8	10	54,5	10	50	30	70,8	16
Organul executiv central		22,2	18,2	50	9,1	10	9,1	50	9,1	60	9,1	30	20	10	10,7	33,2
Congresul partidului		11,2		10		20				30						10,2
Liderul neoficial al partidului											36,4	10	10		6,6	1,4
Organizațiile locale ale partidului						10								10		2,9
Fracțiunea parlamentară		22,2		10				10								6,0
Grupul informal din interiorul partidului		22,2	36,4	30		30	18,2	30	9,1		50	20	50		12	30,3
Total (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Notă: 1 – cel mai important organ / factor al procesului decizional; 2 – al doilea ca importanță organ / factor decizional.

La fiecare partid, prima coloană (marcată cu cifra 1) arată distribuția opiniilor referitoare la primordialitatea organului / factorului de decizie. Cea

de-a doua coloană (marcată cu cifra 2) indică opinia experților referitoare la cel de-al doilea ca importanță organ / factor decizional⁵. Datele din tabel demonstrează că experții independenți îi consideră pe *liderii de partide* ca fiind cei mai importanți actori politici din interiorul partidelor lor. Doar la evaluarea situației interne din AMN și P-R-R majoritatea experților nu au desemnat rolul *liderului oficial* ca fiind cel mai important organ decizional. *Congresul partidului* nu a fost menționat de niciunul dintre experți ca organ de decizie primordial pentru nicio formațiune politică.

La estimarea factorului /organului secundar, părerile experților s-au împărțit mai mult decât în cazul evaluării factorului /organului primordial. Așa cum arată datele prezentate în coloana a doua a fiecărui partid, *organul executiv central* a fost cel mai des menționat de către experți ca fiind organul secund al partidului. Și *grupurile informale din interiorul partidului* se află, conform majorității experților, pe planul secund. În general, datele obținute la evaluarea situației partidelor în anul 2006 sunt puțin diferite de cele pentru anul 2001, obținute din expertiza retrospectivă a situației din partide. Datele evaluărilor retrospective nu sunt analizate în prezenta lucrare din motivul spațiului limitat, însă ele sunt prezentate în Anexa VIII.

Merită, însă, examinată mai detaliat părerea experților asupra împărțirii competențelor de autoritate în fiecare partid în parte la etapa actuală, adică la situația anului 2006. Contrar funcționarilor de partid ai PCRM, experții au fost unanimi în opinia că *liderul oficial al partidului* este cel mai important factor de decizie. Părerile experților s-au împărțit, însă, practic, simetric în ceea ce privește al doilea după importanță organ de partid. Un număr egal de experți consideră că factorul secund de decizie în PCRM este: organul executiv central, fracțiunea parlamentară, grupurile informale din interiorul partidului și liderul oficial al partidului. Faptul că unii experți au indicat că *liderul partidului* este un factor de decizie secund, deși anterior îl definiseră ca cel mai important factor, poate fi interpretat ca dorința lor de a sublinia importanța exclusivă a liderului de partid în procesul de adoptare a deciziilor de către Partidul comunistilor.

Situația din interiorul AMN, concurent principal al comuniștilor în alegerile

⁵ Numărul experților care și-au expus opiniile referitoare la aprecierea organului/factorului secundar de decizie se deosebește de numărul experților care au apreciat relevanța organului/factorului primordial: unul dintre experții participanți la sondaj a hotărât să evalueze doar rolul celui mai important organ /factor de decizie, lăsând necompletat chestionarul în partea ce se referea la cel de-al doilea ca importanță organ /factor. Expertul dat a procedat la fel și în răspunsurile la alte întrebări din capitolul respectiv.

parlamentare din anul 2005, diferă esențial. Doar 45,4% din respondenți au fost de părerea că *liderul partidului* joacă cel mai important rol în procesul de luare a deciziilor. Alți 18,2% consideră că cel mai important factor decizional este *organul executiv central*, în timp ce 36,4% afirmă că în partidul dat există *grupuri interne*, în măsură să exercite cea mai mare influență asupra proceselor interne de partid. Majoritatea experților au menționat ca factor decizional secundar în AMN *organul executiv central* (50% din respondenți) și *grupurile interne informale* (30% din respondenți).

După cum demonstrează datele din tabelul 6.2, relevanța *grupurilor interne* în cazul AMN este mult mai mare decât în cazurile celorlalte partide. Gradul mare al importanței a grupurilor interne este, probabil, un indiciu al fracționării în interiorul partidului. Dacă această interpretare este corectă, rezultatele respective ale chestionării experților ne permit, de asemenea, să comparăm nivelurile de fracționare internă ale tuturor actorilor principali din sistemul de partide.

În ceea ce privește PPCD, 91% din experți consideră că *liderul oficial* al partidului este cel mai important factor decizional, iar 9% atribuie acest rol *organului executiv central*. Cât despre factorul secund, părerile experților s-au împărțit în felul următor: 30% atribuie această calitate *președintelui* PPCD, în timp ce alți 30% consideră că rolul de factor secund în procesul de luare a deciziilor partidului îl joacă *grupurile informale / o fracțiune internă*. Numai 20% din experți consideră *congresul* PPCD drept factor decizional secund, iar câte 10% din respondenți consideră că cel de-al doilea factor de decizie sunt *organul executiv central* și, respectiv, *organizațiile teritoriale* ale partidului.

În opinia experților, controlul asupra procesului de adoptare a deciziilor din cadrul PDM, exercitat de către *liderul oficial* al acestui partid, a fost limitat de influența *grupurilor informale* din interiorul formațiunii politice respective, precum și de *organul executiv central*. Liderul oficial este considerat factor decizional primordial de către 72,7%; 18,2% din ei au atribuit această calitate *grupurilor informale interne*, iar 9,1% – *organului executiv central*. Majoritatea experților au indicat ca factor decizional secundar *organul executiv central* (50% din respondenți) și *grupurile informale interne* (30% din respondenți).

În ceea ce privește PSL, numărul experților care consideră că *liderul* acestui partid reprezintă factorul decisiv în procesul de adoptare a deciziilor a fost

puțin mai mare decât în cazul PDM – 81,2%. Opiniile celorlalți experți s-au împărțit în mod egal între alte două opțiuni: *organul executiv central* (9% din respondenți) și *grupurile interne informale* (9% din respondenți). Factorul decizional secundar în cadrul PSL este, în opinia majorității experților (60%), *organul executiv central al partidului*.

Conform experților, controlul *liderului oficial* asupra procesului de adoptare a deciziilor din cadrul PSDM a fost limitat de influența *liderului neoficial*. Circa 54,5% din experți consideră că întâietatea o deține *președintele oficial* al partidului, iar 36,4% cred că *liderul neoficial* determină deciziile partidului, și numai 9% sunt de părerea că rolul primordial în ceea ce privește definirea politicii partidului aparține *organului executiv central*. În evaluarea factorului decizional secundar, 50% din experți consideră că asupra determinării politicii partidului influențează *grupurile interne*, și numai 30% atribuie acest rol *organului executiv central*.

Datele oferite de experți în privința majorității aspectelor legate de organizarea internă a P-R-R trebuie interpretate cu o anumită doză de rezervă. După cum s-a menționat în capitolul doi al prezentului studiu, la momentul efectuării acestei cercetări P-R-R nu era un partid reunit. Planurile de unificare declarate de către liderii celor două formațiuni politice (partidul „Patria-Rodina” și mișcarea „Ravnopravie”), precum și prezența insuficientă în teren a fiecăreia dintre aceste partide au stat la baza deciziei noastre de a le include în cercetare sub forma convențională a unei formațiuni unice – P-R-R. Răspunsurile respondenților reflectă perceperea acestui fapt și reprezintă, mai degrabă, o proiecție asupra eventualelor perspective ale partidului unificat. Jumătate (de 50%) din experții chestionați consideră că cel mai important factor decizional în cazul P-R-R este *liderul oficial*; câte 20% din respondenți atribuie acest rol *organului executiv central* și, respectiv, *grupului informal*. În calitate de factor de decizie secundar cel mai frecvent au fost menționate *grupurile interne informale* din cadrul partidului (răspunsurile a 50% din experți) și *liderul oficial* (30% din experți). Aceste rezultate denotă că, în cazul fuzionării celor două partide, experții prevăd o fragmentare a noii formațiuni, iar rolul liderului oficial al acesteia va fi relativ limitat.

În general, răspunsurile participanților la sondaj s-au caracterizat prin următoarele tendințe. La întrebarea cui îi aparține întâietatea în procesul de adoptare a deciziilor în partide, cele două categorii de respondenți au dat răspunsuri diferite. Ținând cont, mai curând, de prevederile statutare despre

o distribuire „justă” a competențelor în interiorul partidului, funcționarii de partid, prin aprecierile lor, au construit, de regulă, următoarea schemă a ierarhiei celor mai importante organe de partid: congresul, organul executiv central, liderul oficial. Estimările experților, însă, ne oferă o imagine alternativă a situației din interiorul partidelor. Conform lor, congresul joacă un rol foarte nesemnificativ în comparație cu celelalte organe de partid.

În linii mari, teza privind importanța rolului liderului oficial, promovată de literatura de specialitate despre sistemele de partide ale noilor democrații, este confirmată prin opiniile experților privind natura funcționării partidelor politice din Republica Moldova. Rolul principal al liderului a fost subliniat în mod deosebit în cazul a două partide – PCRM și PPCD. Influența liderului în cazul PDM și PSL a fost, de asemenea, apreciată cu un punctaj mai mare decât media pe sistemul de partide.

În opinia experților, în cazul când liderul oficial nu deținea monopolul asupra rolului principal în procesul adoptării deciziilor, concurență îi făceau, în primul rând, nu organele de partid statutare, ci anumite cercuri de influență informale: *grupurile interne* sau *liderul de partid neoficial*. AMN și PSDM au fost caracterizate de către experți ca fiind partide cu cele mai expresive cercuri de influență informale⁶. Este semnificativ faptul că, în cazul dat, aprecierile experților sunt confirmate de datele oferite de funcționarii de partide. Conform datelor din tabelul 6.1, influența cea mai mare a *grupurilor interne* a fost atestată în cazurile AMN și PSDM, iar cel mai semnificativ rol al *liderului neoficial* a fost în cazul PSDM.

Opiniile experților oferă prilej pentru înaintarea tezei privind predominarea organelor statutare centrale asupra grupurilor care reprezintă partidul în organele puterii de stat. Frațiunile parlamentare, de pildă, nu au fost menționate de către experți printre cei mai influenți factori decizionali. De asemenea, funcționarii partidelor reprezentate în parlament au caracterizat rolul grupurilor parlamentare ca fiind considerabil mai nesemnificativ decât rolul *liderului oficial* sau cel al *organului executiv central*. Acest rezultat poate fi explicat, în mare măsură, prin faptul că unii și aceiași politicieni ocupă funcții atât în organele centrale ale partidelor, cât și în grupurile parlamentare. Însă această teză necesită o cercetare suplimentară, cu aplicarea altor metode decât a celor utilizate în prezenta cercetare.

⁶ Drept manifestare a fragmentării interne în AMN poate fi examinată recenta părăsire a partidului de către un grup mare de activiști în frunte cu deputatul D. Braghiș.

2. Sursele de finanțare a partidelor politice

Finanțarea partidelor este un factor important care influențează funcționarea sistemului de partide. Atenția deosebită acordată acestui subiect în literatura modernă de specialitate indică asupra faptului că diferite decizii instituționale și politice care țin de reglementarea finanțării partidelor pot contribui la formarea unor partide politice ideologic fundamentate sau pot împiedica acest lucru.⁷ În același timp, finanțarea partidelor reprezintă unul dintre cele mai sensibile subiecte pentru partide și politicienii acestora, ceea ce face dificilă o cercetare obiectivă a modului de acoperire de către partide a cheltuielilor lor, cu alte cuvinte, a surselor lor de finanțare. Dacă la capitolul cheltuieli putem constata o anumită transparență în virtutea caracterului public al activității partidelor (de exemplu, cu ocazia alegerilor), veridicitatea informației privind sursele de finanțare este mai problematică.

Rezultatele chestionării funcționarilor de partid și a experților independenți asupra subiectului privind finanțarea partidelor sunt prezentate în tabelele 6.3 și 6.4.

După cum arată datele din tabelul 6.3, în opinia funcționarilor de partid *donațiile membrilor partidului* reprezintă cea mai importantă sursă de finanțare pe întregul sistem de partide. Aprecierea importanței acestei surse, dată de respondenții tuturor partidelor, fără excepție, este mai mare de 5 puncte. Datele din ultima coloană a tabelului 6.3 indică, de asemenea, faptul că aceiași funcționari consideră *cotizațiile de membru* și *granturile externe* ca fiind cea de-a doua și, respectiv, a treia sursă de finanțare a partidelor lor, în medie pe sistem.

Tabelul 6.3. Sursele de finanțare a partidelor. 2006. Aprecierea dată de funcționarii de partid.

	PCRM	AMN	PPCD	PDM	PSL	PSDM	P-R-R	Media pe sistem
Cotizații de membru	9,3	5,6	5,5	5,3	5,3	6,3	5,9	6,2
Donații ale membrilor partidului	6,7	8,5	7,3	5,5	7	7	8,2	7,2
Realizarea diferitelor proiecte, finanțate din granturi externe	2,8	7,3	7,5	7,2	8,6	6,3	2,1	6,0
Contribuții ale candidaților pentru locul în lista partidului în alegerile parlamentare sau cele locale	1,3	5,3	2,6	4,5	3,9	3,6	2,3	3,4
Sponsorizări din partea businessmanilor	4,5	6,1	7,3	5,5	5,9	4,9	5	5,6
Activități editoriale și alte genuri de activități prevăzute de legislație	6,1	5,7	8,3	5,3	4,7	6,1	3,4	5,7
Mijloace financiare bugetare alocate pentru funcționarea fracțiunii parlamentare și a deputaților	3,5	5,7	5,1	4,8	4,3	3,1	3,2	4,2
Donații din exterior	2,3	5,3	7	4,3	6,2	4,3	1,2	4,4

Notă: 1 – nu are importanță; 10 – foarte important.

⁷ Daniel Smilov and Jurij Toplak, eds., Political Finance and Corruption in Eastern Europe: The Transition Period (Ashgate: 2007); The Effect of Party and Campaign Finance on Post-Communist Party Development (Ashgate: 2007.)

CAPITOLUL 6. Organizarea internă a partidelor politice

Tabelul 6.4. Finanțarea partidelor, 2006. Aprecierea dată de experți (repartizarea procentuală a opiniilor).

	PCRM		AMN		PPCD		PDM		PSL		PSDM		P-R-R		Media pe sistem	
	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
Cotația de membru		30		11,1								22,2	10	11,1	1,4	10,6
Donații ale membrilor partidului	10	10	10	22,2	10		10	44,4	10	11,1	40	33,3	20	11,1	15,7	18,9
Realizarea proiectelor finanțate din granturi externe					20		10		20	22,2			10	22,2	8,6	6,3
Contribuții ale candidaților pentru locul în listă		20	10	44,4		11,1	10	33,3			10	11,1			4,3	17,1
Sponsorizări din partea businessmanilor	80	10	80	22,2	10	33,3	70		33,3	50	33,3		22,2		41,4	22,0
Activități editoriale și alte genuri de activități					30	11,1									4,3	1,6
Mijloace financiare bugetare alocate pentru fracțiunea parlamentară	10	20													1,4	2,9
Donații din exterior					30	44,4		33,3	70	33,3			60	33,3	22,9	20,6
Resursa administrativă		10														1,4
Total (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Notă: 1 – sursă prioritară de finanțare; 2 – sursă secundară de finanțare.

Contribuțiile candidaților pentru locul în lista partidului, constituind, probabil, sursa cea mai problematică din punctul de vedere al moralității, au fost apreciate de către funcționarii de partid (după cum era de așteptat) ca cea mai nesemnificativă sursă pentru partidele lor.

Estimările experților independenți se deosebesc substanțial de cele făcute de către funcționarii partidelor. Conform tabelului 6.4, la nivelul întregului sistem de partide experții au evidențiat în mod special *sponsorizările businessmanilor* ca sursă prioritară, cea mai importantă. În medie pe sistem, a doua sursă ca importanță din numărul celor prioritare, experții consideră că sunt *donatiile din exterior*. De altfel, aceste două surse au fost scoase în evidență și în șirul surselor secundare (datele din ultima coloană a tabelului 6.4).

Dincolo de faptul că respondenților experți le-a fost propus un alt format de estimare a gradului de importanță a surselor de finanțare a partidelor, lista potențialelor surse de finanțare a fost lăsată deschisă pentru a putea fi completată. Spre deosebire de funcționarii de partid, experții au avut posibilitatea să o completeze cu alte surse de finanțare importante. După cum se observă din tabelul 6.4, experții au identificat doar o sursă suplimentară la cele din lista propusă: *resursa administrativă*. Dar și aceasta a fost menționată numai în cazul partidului de guvernământ⁸.

Rolul finanțării de către stat a unuia dintre aspectele activității partidelor – *mijloacele alocate pentru funcționarea fracțiunii parlamentare* – a fost evaluat ca fiind nesemnificativ atât de către funcționarii de partid, cât și de către experți. Datele din tabelul 6.3 relevă faptul că respondenții numai a două din

⁸ *Resursa administrativă* este un termen utilizat frecvent de către analiștii politici din spațiul postsovietic pentru a descrie diferite practici ilicite de utilizare a mijloacelor și resurselor publice de către grupurile care controlează organele puterii de stat în scopul asigurării unor avantaje acestor grupuri în plan electoral sau în alte sfere ale competiției politice. Așa, de exemplu, folosirea transportului de serviciu pentru necesitățile partidului intră în conceptul de *resursă administrativă*.

cele patru partide care dispun de fracțiuni legal constituite în Parlament au apreciat importanța acestei surse cu mai mult de 5 puncte. În ambele cazuri, însă, notele de apreciere au depășit doar puțin 5 puncte: în cazul AMN – 5,7 puncte, iar în cazul PPCD – 5,1 puncte. Pe de altă parte, tabelul 6.4 indică faptul că experții au considerat această sursă ca fiind importantă doar în cazul PCRM.

Vom examina particularitățile finanțării fiecărui partid în parte, începând cu situația din PCRM. Acest partid este unicul care, conform funcționarilor săi, se sprijină financiar, în cea mai mare măsură, pe *cotizațiile de membru* (9,3 puncte). Evident, comuniștii au deja o tradiție veche de colectare a acestor cotizații. Statutul PCRM îi obligă pe membrii partidului să contribuie cu 2% din veniturile lor lunare, și nu cu sume fixe și derizorii, ca în cazul altor partide (de obicei, între 1 leu și 5 lei)⁹. Prin urmare, putem presupune că sumele astfel acumulate constituie o parte considerabilă a bugetului partidului. În același timp, însă, PCRM nu este un partid de masă în adevăratul sens al cuvântului, numărul membrilor săi ridicându-se la aproximativ 20 mii de persoane¹⁰. După cum se va vedea infra, partidul comunist este cel mai echipat, în primul rând cu imobile, ceea ce înseamnă că și cheltuielile de întreținere sunt de asemenea mari. În aceste condiții, sumele provenite din cotizații, probabil, nu ar fi în măsură să acopere nici măcar cheltuielile administrative de întreținere a patrimoniului. Este unul din posibilele motive pentru care *cotizațiile de membru* nu par a fi unica sursă de venituri a partidului. O confirmare indirectă a acestui lucru poate servi și faptul că funcționarii apreciază cu grade relativ înalte importanța altor surse, cum ar fi de exemplu, *donațiile unor membri* (6,7 puncte) și *activitățile editoriale* (6,1 puncte). Afirmațiile funcționarilor de partid referitor la relativa importanță a *donațiilor membrilor* sunt, însă, la fel de problematice, mai ales dacă ținem cont de baza socială a partidului care, în mare parte, constă din persoane cu venituri modeste. Una dintre modalitățile de interpretare a rezultatelor obținute referitor la importanța *donațiilor membrilor*, poate fi examinarea ponderii acestei surse ca pe o formă voalată de recunoaștere a importanței *sponsorizărilor de către businessmani*.

E necesar să vedem, cu această ocazie, ce spun experții independenți. Un număr de 80% de respondenți ai acestei categorii consideră că *sponsorizările din partea businessului* reprezintă sursa principală de finanțare a partidului de

⁹ Datele au fost obținute din sondajul efectuat telefonic care a cuprins toate formațiunile politice incluse în cercetare.

¹⁰ Conform datelor Ministerului Justiției, situația numerică a partidelor politice cuprinse în prezentul studiu în anul 2006 era următoare: PCRM – 20841 membri, AMN – 19290 membri, PPCD – 25045 membri, PDM – 12437 membri, PSL – 10807 membri, PSDM – 6993 membri, P-R-R – 14450 membri (PSM „Patria-Rodina” – 5861 membri, MSP „Ravnopravie” – 8589 membri).

guvernământ. Doar 10% din ei cred că veniturile partidului provin în mare parte din *donațiile membrilor* partidului, în timp ce alți 10% dintre experți consideră că PCRM își finanțează activitatea din banii proveniți din *mijloacele bugetare alocate pentru funcționarea fracțiunii parlamentare*. În viziunea majorității experților (30%), a doua sursă (ca importanță) de finanțare a partidului o constituie *cotizațiile de membru*.

Deoarece atenția experților este orientată spre *business* ca sursă principală de finanțare a necesităților PCRM, este interesant să urmărim dinamica percepției de către ei a importanței acestei surse: dacă în 2001 *businessul* era considerat ca izvorul principal de finanțare în percepția a 55,5% din analiști¹¹, în anul 2006 de această părere sunt deja 80% din respondenți. Aceste date reprezintă o dovadă în plus că în spațiul postsovietic partidele de guvernământ, indiferent de orientarea lor ideologică, sunt capabile să-și găsească susținere (voluntară sau impusă) din partea businessului. Or, și funcționarii partidului de guvernământ recunosc într-un fel sau altul că *sponsorizările businessmanilor* reprezintă o sursă deloc neglijabilă, apreciind importanța acesteia cu o notă aproape de cea medie – 4,5 puncte (vezi tabelul 6.3).

Funcționarii PCRM nu consideră *donațiile externe* ca sursă financiară importantă. În ceea ce privește opinia analiștilor independenți, aceștia, de asemenea, nu menționează *donațiile externe* ca sursă importantă de finanțare a partidului în anul 2006. Experții, însă, au evaluat altfel situația privind finanțarea PCRM în anul 2001. Astfel, 25% din ei au considerat sursa dată ca fiind cea mai importantă pentru partid în anul 2001. Aceasta se explică, probabil, prin faptul că în anul 2001 au fost răspândite informații privind finanțarea campaniei electorale a PCRM de către anumite cercuri politice și economice din Rusia.

Cea mai importantă sursă de finanțare a celui mai mare partid de opoziție, AMN, o reprezintă, conform punctului de vedere al funcționarilor săi, *donațiile membrilor partidului* (8,5 puncte). În același timp, însă, 80% din experți menționează primordialitatea *sponsorizărilor din partea businessmanilor* printre sursele de finanțare ale acestui partid. Și numai 10% din experți sunt de acord cu activiștii AMN, afirmând că *donațiile membrilor* reprezintă sursa financiară cea mai importantă, în timp ce restul 10% consideră că contribuția cea mai substanțială aparține *candidaților partidului* pentru alegeri.

În cazul AMN categoria *donațiilor din partea membrilor partidului*, a căror

¹¹ Evaluările retrospective ale experților în ceea ce privește situația finanțării partidelor în anul 2001 sunt prezentate în Anexa VIII (tabelul VIII.2).

importanță este accentuată de către funcționarii acestui partid, reflectă mai curând sponsorizarea de către businessmani. După cum a fost demonstrat în capitolul 2, o treime din respondenții AMN sunt *întreprinzători /oameni de afaceri* (s-ar putea ca anume acești oameni de afaceri să constituie cel mai semnificativ grup profesionist chiar și printre membrii de rând ai partidului), ceea ce înseamnă un potențial înalt de influență a acestei categorii asupra soluționării problemelor financiare ale partidului.

Spre deosebire de partidul de guvernământ, în cazul AMN *cotizațiile de membru* nu sunt menționate de către funcționarii de partid ca una dintre sursele semnificative. Acest lucru îl indică și experții independenți. Doar 11,1% din ei consideră *cotizațiile* ca fiind o a doua sursă financiară ca importanță pentru AMN. Din datele tabelului 6.3 reiese, de asemenea, că funcționarii AMN evidențiază importanța a încă unei surse de finanțare a activităților partidului lor – *realizarea unor proiecte finanțate din granturi externe* (7,3 puncte). Experții independenți, însă, nu menționează *realizarea proiectelor* nici în calitate de sursă principală, nici în calitate de sursă secundară.

Printre sursele, importanța cărora a fost evaluată de către funcționarii AMN cu grade intermediare, se numără *mijloacele financiare bugetare ale fracțiunii parlamentare*. Deși experții nu au examinat această sursă ca una importantă, funcționarii AMN îi acordă o relativă importanță – 5,7 puncte. Explicația constă, probabil, în faptul că fracțiunea AMN este a doua ca mărime în Parlamentul Republicii Moldova și, prin urmare, respondenții acestui partid consideră că grupul lor parlamentar beneficiază de alocații bugetare semnificative, care ar putea fi utilizate pentru necesitățile partidului.

Funcționarii PPCD menționează că cea mai importantă sursă de venit a partidului lor o reprezintă *activitățile editoriale*, estimându-i importanța cu 8,3 puncte (vezi tabelul 6.3). Doar o treime din experți menționează *activitățile editoriale* ca fiind o sursă principală. Trebuie de remarcat, însă, că, în ceea ce privește prioritatea surselor de venituri ale PPCD, părerile experților s-au împărțit. Astfel, o altă treime din aceștia consideră că PPCD ar fi finanțat în mare parte din *exterior*, iar fiecare al cincilea expert consideră că sunt prioritare *proiectele finanțate din granturi externe*. În același timp, 44,4% cred că *donațiile din exterior* constituie a doua sursă ca importanță, în timp ce numai 11-12% apreciază *activitățile editoriale* ca fiind o a doua sursă, ca importanță, pentru acest partid. De menționat că PPCD este unica formațiune pentru care activitățile editoriale au o importanță atât de semnificativă.

În legătură cu *activitățile editoriale* ca sursă de venituri ale creștin-democraților, trebuie atrasă atenția asupra următorului detaliu. Este cunoscut faptul că Iurie Roșca, președintele PPCD, este proprietar al ziarului *Flux* și al tipografiei *PRAG-3*. Estimările respondenților s-au bazat, probabil, pe supoziția existenței unei legături între veniturile acestor două unități economice și veniturile partidului. Cu alte cuvinte, aprecierile respondenților implică, mai curând, ipoteza că ziarul *Flux* și tipografia *Prag-3* ar fi subdiviziuni de producție ale PPCD și îi asigură acestuia din urmă funcționalitatea. După părerea noastră, această constatare se bazează, credem, doar pe dubla ipostază a lui Iu. Roșca: de președinte al partidului și de proprietar al unităților economice menționate. În realitate, însă, la întocmirea chestionarului, prin *activități editoriale și alte activități prevăzute de legislație*, s-au avut în vedere editări, reeditări ale unor cărți, monografii, broșuri etc. cu un caracter politic, instructiv-educativ ș.a.m.d., pe care partidul le poate efectua în calitate de comanditar cu scopul de a le pune ulterior în vânzare, iar din profitul obținut să-și acopere o parte din cheltuielile sale. În același timp, presupunerea precum că presa de partid poate fi inclusă în această categorie de „afaceri” ale partidului, este îndoielnică, deoarece în majoritatea cazurilor presa este mai degrabă o *consumatoare* a finanțelor partidului decât o *furnizoare* a lor. Este puțin probabil ca ziarul *Flux*, de exemplu, cu un tiraj care nu depășește 20 mii exemplare, să aducă un venit substanțial, suficient pentru acoperirea cheltuielilor partidului. Din contră, practica demonstrează că majoritatea ziarelor din Republica Moldova, cu atât mai mult presa de partid, sunt subvenționate.

Pe lângă activitățile editoriale, ambele categorii de respondenți indică și alte surse importante de finanțare a PPCD, cum ar fi *donațiile din exterior, realizarea proiectelor finanțate din granturi externe, sponsorizările din partea businessmanilor, donațiile membrilor de partid*. Este interesant faptul că aprecierile de către funcționarii acestui partid a surselor externe de finanțare (*realizarea proiectelor și donații din exterior*) sunt foarte apropiate ca valoare. Sunt asemănătoare, de asemenea, și valorile estimării *donațiilor membrilor de partid și a sponsorizărilor din partea businessmanilor*. Aceste surse sunt într-o anumită măsură înrudite și s-ar putea intersecta. De exemplu, diferența dintre primele două surse constă în faptul că, în cazul *realizării proiectelor*, sponsorul-finanțator acordă suma de bani într-un scop determinat, cu asumarea unor obligații concrete, iar în cazul *donației*, de regulă, nu se pun condiții concrete pentru finanțare.

Este important de remarcat că, potrivit legislației Republicii Moldova cu privire la partidele politice, finanțarea externă a partidelor este un lucru interzis. În acest fel, aprecierea importanței *donățiilor externe* cu 7 puncte în cazul PPCD poate fi interpretată ca o ignorare de către acest partid a normelor legale. În pofida legislației prohibitive, astfel de donații devin totuși posibile pe căi indirecte. De pildă, prin intermediul unor persoane fizice sau juridice concrete din Republica Moldova¹². Așadar, *donățiile externe*, formal, pot deveni *donății ale membrilor partidului* sau *donății ale businessmanilor*, dacă apare necesitatea declarării surselor de finanțare a partidului.

În ceea ce privește *realizarea proiectelor finanțate din granturi externe*, acestea pot fi privite numai ca sursă de finanțare indirectă. În primul rând, trebuie de precizat că, potrivit legislației moldovenești, acordarea de granturi externe este posibilă numai în cazul unor asociații obștești, cum ar fi organizațiile non-guvernamentale. De aceea, ca și în cazul *donățiilor externe*, finanțarea din granturi este posibilă doar pe cale indirectă, prin intermediul organizațiilor afiliate partidului. În al doilea rând, nu trebuie uitat faptul că granturile externe se acordă numai pentru realizarea unor proiecte concrete. Prin urmare, un partid poate obține pe această cale finanțarea dată, dar numai pentru a-și acoperi cheltuielile legate de activitățile sale într-un anumit domeniu prestabil. De exemplu, pentru a-și instrui aleșii locali. Practic, toate partidele din Republica Moldova au organizații afiliate ale aleșilor locali (consilierii și primarii aleși cu sprijinul partidului). Iar organizațiile de primari, fiind asociații obștești, pot obține granturi pentru organizarea unor seminare de instruire. În așa fel, partidul este scutit de o parte a poverii financiare pentru asigurarea unei activități partinice atât de importante cum este cea legată de pregătirea cadrelor.

Aprecierea de către funcționarii de partid a gradului de importanță a granturilor externe cu valoarea de 7,5 puncte reflectă o semnificație deloc modestă a acestei surse financiare pentru PPCD. Un număr de 20% din experți de asemenea consideră că această sursă este primordială. Un alt detaliu care merită atenție este importanța nesemnificativă a *contribuțiilor candidaților pentru locul în listă* ca sursă de venit pentru PPCD, fapt atestat în răspunsurile date de funcționarii acestui partid. Importanța acestei surse a fost evaluată cu 2,6 puncte. Totodată, niciunul dintre experți nu crede că această eventuală

¹² Atunci când analizăm eventualitatea finanțării externe, trebuie să ținem cont și de alți factori care o pot favoriza. Astfel, donatorul are posibilitatea, prin diferite modalități, să transfere banii unei persoane fizice sau juridice din țară, iar aceasta, la rândul său, să facă donație partidului. De exemplu, un membru de partid, primind banii din străinătate, îi donează ulterior partidului său, „legalizând” astfel donația externă. În general, aceasta înseamnă că importanța donățiilor externe ar putea fi chiar mai mare decât indică rezultatele chestionării respondenților.

sursă ar fi principală și doar circa 11% din experții intervievați consideră *contribuțiile pentru locul în listă* ca fiind o sursă de importanță secundară pentru acest partid. Ceea ce înseamnă că la baza selecției candidaților PPCD pentru alegeri stau alte criterii decât cel financiar.

Finanțarea PSL este asemănătoare cu cea a PPCD, în sensul dependenței de sursele externe. În timp ce funcționarii partidului pun accentul pe *realizarea proiectelor finanțate din granturi externe*, apreciind această sursă ca cea mai semnificativă (8,6 puncte), majoritatea experților (70%) consideră că sursa principală de finanțare a partidului o reprezintă *donățiile din exterior*. Înșiși funcționarii PSL apreciază sursa respectivă cu 6,2 puncte ca fiind a treia după importanță. Totodată, 20% din experți consideră că principala sursă de finanțare a PSL o constituie *granturile externe*.

Este interesant cazul PDM. Funcționarii săi consideră că toate sursele au aproape aceeași importanță – una intermediară, evidențiind doar una ca fiind cea mai importantă: *finanțarea din granturi externe* (7,2 puncte). În același timp, însă, prin aprecierile lor, experții independenți prezintă un alt tablou: 70% dintre aceștia consideră că *sponsorizarea de către business* reprezintă cea mai importantă sursă de finanțare pentru PDM, și numai 10% din ei sunt de acord cu funcționarii acestui partid în ceea ce privește importanța *granturilor externe*. Totodată, câte 10% din analiști consideră că principalele surse financiare ale PDM sunt *donățiile membrilor* și, respectiv, *contribuțiile candidaților pentru locul în listă*. Opinia majorității experților este bazată, probabil, pe faptul că în rândurile membrilor PDM există mulți reprezentanți ai businessului și că președintele D. Diacov are legături strânse cu mediul de afaceri din Republica Moldova.

Funcționarii PSDM au apreciat *donățiile membrilor de partid* ca fiind cea mai importantă sursă de finanțare a formațiunii lor (7 puncte). Experții menționează importanța altei surse financiare pentru PSDM – *sponsorizări din partea businessului* – care însă, după natura sa, este aproape de prima. O jumătate din experții independenți o consideră drept sursă principală a partidului pentru anul 2006, iar o treime din ei cred că *sponsorizările din partea businessului* reprezintă în același timp și sursa secundară. De menționat că aceste cifre sunt în creștere față de situația anului 2001 (vezi tabelul VIII.2 din Anexa VIII). În același timp, 40% din experții independenți sunt de părerea că în anul 2006 sursa principală o constituiau *donățiile membrilor partidului*, această cifră fiind în creștere cu 2,5 la sută față de situația anului 2001. Fiec-

are al treilea expert consideră că *donățiile membrilor* sunt, totodată, și cea de a doua sursă financiară a PSDM în anul 2006, acest număr fiind, de asemenea, în creștere față de anul 2001 (cu aproape 20%). Cu alte cuvinte, experții au constatat importanța ascendentă a celor două surse între anii de referință – 2001 și 2006.

Aprecierile experților se explică, probabil, prin observațiile lor asupra liderismului în rândul partidelor. În anul 2004 în fruntea acestui partid vine un nou președinte – I. Mușuc care era deja de mai mult timp om de afaceri. Odată cu venirea acestuia, în aparatul central al PSDM apar mai multe persoane din mediul businessului, cum ar fi E. Mușuc, E. Roșcovan ș.a. Aceste circumstanțe ne demonstrează că în cazul PSDM cele două surse (*sponsorizările businessului și donățiile membrilor*) sunt strâns legate între ele: banii sunt donați de către businessmani care fie că sunt membri ai partidului, fie că au legături de afaceri cu membrii acestui partid. De menționat că experții independenți nu pun accentul pe importanța altor surse: doar 10% din respondenți au indicat *contribuțiile candidaților* ca fiind sursa financiară principală a partidului.

În sfârșit, activitățile blocului politic P-R-R, după toate probabilitățile, de asemenea nu se bazează pe o singură sursă de finanțare. Astfel, în timp ce funcționarii P-R-R indică importanța *donățiilor membrilor* și, într-o oarecare măsură, a *cotizațiilor de membru*, experții independenți consideră *donățiile externe* ca cea mai importantă sursă de finanțare a formațiunii date. De această părere sunt 60% din respondenți ai comunității experților, 20% din aceștia fiind de acord cu funcționarii P-R-R că sursa principală o constituie donățiile membrilor, iar câte 10% din experții independenți au numit *cotizațiile de membru și realizarea proiectelor finanțate din granturi externe* ca surse financiare prioritare pentru P-R-R.

După cum s-a menționat mai sus, este greu să delimitați *realizarea proiectelor finanțate din granturi externe de finanțarea externă*. Mișcarea social-politică „Ravnopravie”, care intră în componența blocului P-R-R, întrunește în rândurile sale persoane de etnie rusă. Liderul mișcării, Valeri Klimenko, este concomitent și președinte al Congresului comunităților ruse din Republica Moldova. Probabil, părerea celor 10 % din experți care consideră că granturile externe sunt o sursă prioritară, precum și a celor 22,2 % care consideră că acestea reprezintă sursa secundară pentru P-R-R, se bazează anume pe premisa că, prin intermediul Congresului comunităților ruse, mișcarea „Ravnopravie” atrage bani din Federația Rusă pentru realizarea diferitelor proiecte culturale.

De remarcat, însă, că funcționarii P-R-R exclud aproape categoric importanța surselor externe de finanțare (vezi tabelul 6.3).

O altă sursă menționată atât de funcționari, cât și de experți, este *sponsorizarea de către business*. Nici unii, nici alții, însă, nu o creditează cu un grad semnificativ de importanță. Astfel, funcționarii îi acordă un grad intermediar de importanță (5 puncte), iar analiștii, în proporție de 22,2%, admit importanța acestei surse pentru P-R-R, dar numai în calitate de sursă secundară.

Dificultățile legate de obținerea unor date obiective privind finanțarea partidelor sunt ilustrate de rezultatele obținute din răspunsurile la o altă întrebare adresată funcționarilor pe parcursul studiului și care se referă la valoarea cotizației de membru. La solicitarea de a indica în chestionar valoarea cotizației de membru plătită oficial de membrii formațiunii politice, funcționarii de partid au răspuns foarte diferit. Un număr semnificativ de respondenți au evitat să răspundă franc la această întrebare. Răspunsurile celorlalți s-au dovedit a fi diferite, în pofida faptului că această sursă de finanțare este absolut transparentă. De regulă, prevederile privind cotizațiile de membru se conțin în statutul partidului, fiind cunoscute de toată lumea și, în primul rând, de către membrii partidului. Numai în cazul PCRM poate fi constatată o oarecare coerență în răspunsuri: majoritatea respondenților acestui partid au indicat cifra de 2% din salariul membrului de partid, confirmând astfel cunoașterea prevederilor respective din statutul partidului lor. În cazul celorlalte partide, respondenții au oferit cifre diferite, cuprinse, de regulă, între 1 leu și 10 lei, iar majoritatea respondenților P-R-R au evitat răspunsul la această întrebare.

În cazul PCRM, trebuie menționat că unii respondenți-membri ai acestui partid au oferit cifre, care nu par a fi o contribuție de 2% din salariu, cum ar fi suma de 2500 de lei, de pildă. Poate că această cifră reprezintă suma totală de bani pe care funcționarul dat o acumulează de la membrii organizației de bază, al cărei președinte este. Însă, chiar dacă această interpretare a răspunsului este adevărată, rămân semne de întrebare în legătură cu suma cotizațiilor colectate într-o organizație de bază a partidului. Or, suma de 2500 de lei achitată de 560 de membri ai organizației de bază a partidului (organizația de bază respectivă numără 560 de membri) nu reprezintă deloc 2% din salariile acestora. Astfel, împărțind 2500 de lei la 560 de membri, obținem o medie de 4,46 lei per membru, iar acești bani ar reprezenta 2% dintr-un salariu de 223 lei. Însă, astfel de sume mai pot primi azi doar pen-

sionarii, nu și angajații, salariul mediu pe economie depășind 1000 de lei.

Putem constata, așadar, că lipsa unei coerențe în răspunsurile referitoare la cotizațiile de membru demonstrează necunoașterea de către respondenți a situației reale la acest capitol și vorbește despre importanța nesemnificativă a acestei surse financiare pentru partide.

Analiza efectuată denotă următoarele tendințe în chestiunea finanțării partidelor: 1) niciunul dintre partidele politice din Republica Moldova nu-și organizează activitatea pe baza mijloacelor bănești acumulate exclusiv din cotizațiile sau donațiile membrilor; doar funcționarii PCRM au evaluat cotizațiile de membru ca cea mai importantă sursă, însă rezultatele chestionării experților pun la îndoială aprecierile făcute de respondenții partinici; 2) practic, toate partidele politice depind de mijloacele financiare de altă proveniență decât cea din cotizațiile /donațiile membrilor sau ale unor astfel de forme de subvenționare de stat, cum ar fi mijloacele fracțiunilor parlamentare. Nivelul înalt al dependenței partidelor de mediul businessului sau de finanțarea externă creează un șir de riscuri pentru sistemul de partide. Astfel de forme de dependență pot contribui la amplificarea relațiilor clientelare, relații în care partidele vor fi preocupate mai mult de realizarea intereselor oamenilor de afaceri sau ale sponsorilor externi, decât de promovarea unei politici de satisfacere a interesului public.

În concluzie menționăm că, pentru a reduce substanțial aceste riscurile legate de aceste forme de dependență, este necesar ca legislația cu privire la partide să fie supusă unor modificări serioase. Amendamentele trebuie să se refere la modul de finanțare a partidelor. În particular, legislația în materie ar trebui să prevadă posibilitatea finanțării partidelor politice din mijloacele bugetare. O astfel de formă de finanțare a partidelor ar fi în măsură să contribuie la ridicarea nivelului de independență a partidelor și sporirea continuă a rolului lor în viața politică a țării.

3. Membrii de partid

3.1. Profilul social al activului de partid

Analiza datelor privind componența socială a activului de partid consti-

tuie un element important al analizei complexe a funcționării sistemului de partide. Datele despre activiștii de partid conțin informații prețioase despre grupurile sociale spre care își țin atenția partidele politice, precum și grupurile socio-profesionale care furnizează candidați pentru cariera politică profesionistă¹³.

Respondenților le-a fost prezentată o listă cu diferite categorii socio-pro-

Tabelul 6.5. Implicarea categoriilor profesionale în activitatea partidelor, 2006. Aprecierea dată de funcționarii de partid.

	PCRM	AMN	PPCD	PDM	PSL	PSDM	P-R-R	Media pe sistem
Învățători, medici	5,7	7,3	8,5	8,3	8,5	7,9	8,1	7,8
Profesiuni tehnice (de ex., ingineri)	7,4	6	5,9	6,9	5,3	7,5	7,9	6,7
Profesiuni de creație (angajați din sfera culturii, jurnaliști)	5,6	6,4	7,5	6,5	6,1	5,5	5,4	6,1
Juriști	6,2	5,9	5,9	6,6	5,4	7,3	4,7	6,0
Businessmani	5,4	6,1	6,1	7,5	4,3	7,2	4,8	5,9
Angajați din administrația publică locală	7,1	5,1	4,7	7,3	5,1	5,8	4,1	5,6
Fermieri	6,5	5,7	6,8	5,5	4,5	4,9	5,2	5,6
Muncitori	7,5	4,1	5,5	4,7	3,5	4,5	6,3	5,2
Pensionari	8,4	4,5	6,5	5,1	2,9	5,1	6,6	5,6
Studenți	5,8	5,3	8,7	6,1	7,7	7	6,2	6,7

Notă: 1 – inactiv, 10 – foarte activ.

Tabel 6.6. Implicarea categoriilor profesionale în activitatea partidului, 2006. Aprecierea dată de experți (repartizarea procentuală a opiniilor).

	PCRM		AMN		PPCD		PDM		PSL		PSDM		P-R-R		Media pe sistem	
	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
Învățători, medici			11,2		62,5	14,3		14,3	50	14,3	25			14,2	21,2	8,2
Profesiuni tehnice (de ex., ingineri)	10		22,2				22,2	14,3		14,3	25		25	28,6	14,9	8,2
Profesiuni de creație (angajați din sfera culturii, jurnaliști)					12,5	14,3			25	57,1		37,5			5,4	15,6
Juriști				14,3				57,1								10,2
Businessmani		12,5	22,2	28,6			66,6				50	37,5	12,5		21,6	11,2
Angajați din administrația publică locală	30	12,5	33,3	28,6			11,2								10,6	5,9
Fermieri		12,5	11,1			14,3									1,6	3,8
Muncitori		25		14,2									12,5	14,3	1,8	7,6
Pensionari	60	37,5							12,5					50	42,9	17,5
Studenți				14,3	25	57,1		14,3	12,5	14,3		25			5,4	17,9
Total (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Notă: 1 – cea mai implicată categorie socio-profesională în activitatea partidului; 2 – a doua ca importanță categorie socio-profesională implicată în activitatea partidului.

fesionale, solicitându-li-se să estimeze gradul de implicare a reprezentanților fiecăreia dintre acestea în activitatea partidului lor.

Așa cum rezultă din analiza rezultatelor tab.6.5, majoritatea formațiunilor

¹³ Pippa Norris. *Passages to power: legislative recruitment in advanced democracies*, Cambridge: Cambridge University Press, 1997; Heinrich Best and Maurizio Cotta. *Parliamentary representatives in Europe, 1848-2000: legislative recruitment and careers in eleven European countries*, Oxford: Oxford University Press, 2000.

politice sunt, în opinia funcționarilor de partid, destul de diverse din punct de vedere al structurii profesionale a membrilor săi. Nici un partid nu exclude din rândurile sale vreo categorie socială din cele prezentate în listă. La scara întregului sistem de partide, deosebirile nu sunt semnificative în ceea ce privește reprezentarea categoriilor socio-profesionale. După cum rezultă din ultima coloană a tabelului 6.5, diferența dintre categoria mai activă și cea mai puțin activă – învățătorii /medicii (7,8 puncte) și muncitorii (5,2 puncte) – constituie doar 2,6 puncte. Evaluările experților, prezentate în tabelul 6.6, sunt mai diverse. Important este faptul că în cazul tuturor partidelor, cu excepția AMN, părerile a cel puțin 50% din experți, referitor la estimarea celui mai activ grup, au coincis.

Examinarea situației din fiecare partid în parte ne oferă posibilitatea de a presupune care dintre categoriile sociale reprezintă majoritatea printre activiștii unui sau altui partid. În opinia funcționarilor PCRM, de pildă, în activul partidului predomină *pensionarii* (8,4 puncte) și, într-o măsură mai mică, *muncitorii* (7,5 puncte) și *angajații din administrația publică locală* (7,1 puncte). În estimările lor, experții independenți prezintă același tablou: 60% din respondenți indică faptul că *pensionarii* sunt cea mai activă categorie în PCRM. Trebuie remarcat, însă, că experții atestă o diminuare a ponderii pensionarilor, în raport cu anul 2001 (vezi datele în Anexa VIII, tabelul VIII.3).

În cazul PPCD, există două categorii socio-profesionale care sunt cele mai active – *învățătorii și medicii* (8,5 puncte) și *studenții* (8,7 puncte). Cu o pondere puțin mai mică, în grupul celor mai active categorii profesionale mai intră *profesiunile de creație* (7,5 puncte). De menționat că exact aceeași componență a celui mai activ grup ne-o prezintă și experții independenți. În același timp, însă, putem constata o creștere, din perspectiva timpului, a ratei de participare doar în cazul *studenților*. În viziunea experților, această categorie socială a devenit „mai activă” în anul 2006 în raport cu anul 2001. Ca și în cazul PCRM, aceste date confirmă afirmațiile mai vechi despre „componența socială” a PPCD: studenții (în general, tineretul), precum și intelectualii. Anume acestor categorii, dar mai ales *studenților*, se datorează capacitatea de mobilizare a forțelor, caracteristică acestui partid.

În AMN se pare că nu există o anumită categorie profesională „dominantă”. Totuși, din aprecierile funcționarilor acestui partid, se poate observa că învățătorii și medicii prevalează neesențial față de celelalte categorii. Din aprecierile funcționarilor, putem presupune, de asemenea, că AMN are succese în recrutarea activiștilor din rândurile intelectualității și ale tineretului

studios. În același timp, experții independenți împărtășesc această opinie a funcționarilor AMN doar într-o măsură nesemnificativă. Doar 11% din experți sunt de acord cu funcționarii partidului, alții însă accentuează implicarea maximă a altor categorii profesionale cum ar fi: *businessmanii*, *angajații din administrația publică locală*, *fermierii*. După cum am menționat deja, opiniile experților sunt cele mai dispersate în evaluarea AMN.

În privința celorlalte partide parlamentare, PDM și PSL, preponderența unei anumite categorii profesionale – *învățătorii și medicii* – a fost apreciată de către respondenții partinici cu un grad mai înalt decât în cazul AMN. Însă, spre deosebire de PDM, în care, așa cum rezultă din tabelul 6.5, toate categoriile profesionale sunt reprezentate în activul partidului într-un mod aproximativ egal, în cazul PSL poate fi observată o altă situație: există categorii profesionale foarte puțin reprezentate în activul partidului, de exemplu, *pensionarii* (2,9 puncte) și invers, sunt categorii cu un grad înalt de implicare, cum ar fi *studenții*. De vreme ce practic toată conducerea formațiunii (președintele, vicepreședinții, secretarul general) este formată din oameni tineri, este firesc ca tineretul, mai ales *studenții*, să fie o categorie foarte implicată în activitățile acestui partid. Afară de aceste categorii, însă, experții independenți mai adaugă una – *profesiunile de creație*, ca fiind un segment social implicat sau foarte implicat în activitățile PSL.

În cazul PDM putem observa o implicare relativ puternică a *businessmanilor*, precum și a *angajaților din administrația publică locală*. În acest sens, există o anumită legătură între aceste date și cele privind finanțarea partidului. Or, așa cum a fost arătat mai sus, *businessmanii* contribuie esențial la finanțarea PDM. Prin urmare, putem presupune că aceștia au și o anumită implicare în activitățile partidului, organizând, de exemplu, anumite forumuri ale oamenilor de afaceri sub auspiciile partidului. PDM are printre membrii săi mulți angajați din administrația publică locală, lucru demonstrat în capitolul 2, când s-a vorbit despre structura eșantionului respondenților.

Și funcționarii PSDM i-au evidențiat pe *învățătorii și medicii* ca cel mai implicat grup profesional. Intelectualitatea tehnică, după părerea respondenților partinici, este cel de-al doilea furnizor de activiști pentru acest partid. Ambele partide, care își reclamă orientarea social-democrată, au în comun unele aspecte în ceea ce privește structura profesională a activiștilor. PSDM, la fel ca și PDM, se sprijină pe finanțarea din partea businessului și, după părerea experților prezentată în tabelul 6.6, oamenii de afaceri sunt foarte activi în

ambele formațiuni politice. Însă nu este vorba de oamenii de afaceri din businessul mare. Cele două partide social-democrate încearcă să fie formațiuni politice ale „clasei de mijloc”, în care intră, în primul rând, micii întreprinzători, funcționarii publici, dar și reprezentanții intelectualității.

În ceea ce privește P-R-R, funcționarii acestui bloc politic indică asupra faptului că formațiunea se sprijină pe grupul de activiști, constituit preponderent din reprezentanții intelectualității. Funcționarii acestui bloc politic evidențiază *învățătorii, medicii și intelectualitatea tehnică* ca fiind categoriile majoritare în rândurile activului. Totodată, experții independenți sunt de părerea, în proporție de 50%, că în această formațiune politică de esență socialistă, ca și în cazul PCRM, în activul de partid predomină *pensionarii*. Și funcționarii P-R-R apreciază implicarea reprezentanților acestei categorii sociale cu un grad relativ mare (6,3—6,6 puncte). O implicare comparabilă este atestată și în cazul altor două categorii – *studenții și muncitorii*. După cum s-a menționat mai sus, blocul P-R-R are printre obiectivele majore promovarea intereselor grupurilor rusofone și, de aceea, din punct de vedere teritorial, își concentrează activitatea în localitățile urbane unde locuiesc de obicei aceste grupuri. Iată de ce, alături de *învățători și medici*, majoritatea activului P-R-R constă din astfel de categorii socio-profesionale urbane, cum sunt *inginerii* sau *muncitorii*. În același timp, era de așteptat ca *pensionarii*, fiind o categorie a populației nostalgice după vremurile socialismului, să fie implicate în activul acestei formațiuni de esență socialistă.

3.2. Criterii de motivare personală pentru aderarea la un partid

O anumită informație suplimentară despre strategiile partidelor poate fi obținută studiind structura motivațiilor aderării la un partid. Chestiunea privind motivele de aderare la un partid poate fi examinată și ca una care abordează problema privind caracterul relațiilor între partide și alegători. Funcționarilor de partid li s-a solicitat să aprecieze importanța diferiților factori ce pot influența deciziile individuale de aderare la un partid. În listă au fost incluși trei factori formulați într-o destul de relativă corespundere cu cele trei tipuri de relații dintre partide și alegători, despre care am discutat detaliat în primul capitol.

Structura răspunsurilor date de funcționarii tuturor partidelor s-a dovedit a fi la fel. *Susținerea programului și a ideologiei partidului* a fost evaluată în mod univoc ca cel mai important factor al motivației de aderare la partid. *Susținerea*

liderului partidului a fost evaluată ca cel de-al doilea factor ca importanță, iar *oportunitățile de carieră* ca cel de-al treilea. Trebuie menționat, însă, că este dificil de constatat cât de real este reflectată situația de datele obținute. Nu putem exclude faptul că respondenții, fiind funcționari politici experimentați și instruiți, își dădeau bine seama că primul dintre cei trei factori este mai atractiv atât sub aspect normativ, cât și sub cel moral și, de aceea, supraestima importanța lui atunci când evaluau motivația aderării la partidele lor. Cu toate acestea, datele obținute (vezi tabelul 6.7) denotă o variație esențială în ceea ce privește evaluarea de către partide a importanței unui sau a altui factor.

Motivația ideologică a aderării la partid a fost apreciată cu cel mai înalt grad de către funcționarii PCRM. O apreciere ce depășește media pe sistemul de partide a acestui criteriu de motivare au dat-o și funcționarii PPCD, P-R-R și PSDM (vezi tabelul 6.7).

Tabelul 6.7. Criterii de motivare personală pentru aderarea la un partid, 2006. Aprecierea dată de funcționarii de partid.

	PCRM	AMN	PPCD	PDM	PSL	PSDM	P-R-R	Media sistem
Susținerea programului și ideologiei partidului	9,7	7,5	9,4	8,9	8,5	9,1	9,3	8,9
Susținerea liderului partidului	8,1	6,7	7,9	7,7	8,3	7,3	6,5	7,5
Oportunități de dezvoltare profesională și carieră	4,4	6,1	5,4	4,7	6,9	4,9	4,2	5,2

Notă: 1 – neimportant (lipsit de relevanță); 10 – foarte important.

Motivația ideologică a aderării la partid a fost considerată de către funcționarii PDM și PSL ca mai puțin importantă. În cazul AMN acest factor a fost cel mai puțin apreciat (7,5 puncte). Acest rezultat poate să însemne că baza doctrinară a partidului este una slabă sau instabilă. Trebuie menționat faptul că, la momentul efectuării sondajului, AMN reprezenta rezultatul unor fuziuni politice relativ recente. Partidele contopite în AMN se bazau pe diferite doctrine ideologice: de la social-democrație până la național-liberalism.

Puțin diferită este situația în cazul altui criteriu posibil de motivare a aderării – *autoritatea liderului partidului*. Funcționarii niciunui partid nu consideră acest criteriu ca fiind cel mai important, ceea ce, în mod logic, ar putea însemna că pentru nicio formațiune politică carisma personală a liderului său nu reprezintă factorul principal care determină recrutarea noilor membri. Așa cum o demonstrează datele din tabelul 6.7, relevanța liderilor PCRM, PPCD, PDM și PSL a fost apreciată cu mai multe puncte decât media pe sistemul de partide. Personalitatea liderilor PSL și PCRM, în opinia funcționarilor acestor

două formațiuni politice, este foarte determinantă pentru potențialii membri, ceea ce presupune existența unui nivel înalt al popularității /carismei președinților celor două partide în rândurile activiștilor. Mai mult ca atât, în cazul PSL, putem observa că *susținerea programului* partidului și *susținerea liderului* sunt apreciate aproape identic.

Este important de menționat cu această ocazie că gradul de popularitate al liderului nu trebuie confundat cu gradul de influență al acestuia asupra proceselor interne din partid. După cum arătam la începutul acestui capitol, rezultatele obținute din răspunsuri sunt un temei de a presupune că președintele PPCD, lu. Roșca, exercită o mai mare influență asupra procesului decizional în cadrul partidului său, decât președintele PSL, O. Serebrian, de exemplu. Sunt relevante și alte circumstanțe ce pot determina importanța rolului unui lider. În cazul PSDM, de exemplu, la momentul efectuării cercetării, I. Mușuc era lider al partidului de relativ puțin timp și, putem presupune, imaginea lui de politician încă nu se formase definitiv. În plus, după cum rezultă din tab.6.1, în acest partid există o concurență între liderul oficial și cel neoficial.

Totodată, s-a constatat că în cazul PPCD, PDM și PSDM există o discrepanță între criteriul ideologic și cel de carismă a liderului ca factori de motivare personală pentru aderarea la partid. Ca și în cazul PCRM, de altfel. Acest lucru se observă în special în cazul PSDM și PPCD. Diferența mare între *susținerea programului* partidului și *susținerea liderului* este un indiciu că ideologia partidului prevalează, ceea ce poate fi o dovadă a unui grad înalt de ideologizare a partidelor respective.

În ceea ce privește AMN, gradul relativ mic de *susținere a liderului* are, mai curând aceeași explicație ca și gradul relativ mic de *susținere a programului*. Or, după un proces îndelungat de fuzionări, liderismul unic în AMN nu este încă un fapt împlinit. Mai mult ca atât: după cum arătam mai sus, liderul oficial al AMN nu este cel mai important factor de decizie, iar concurența dintre fracțiunile interne este destul de mare. În orice caz, însă, putem constata o diferență nesemnificativă între *susținerea programului* și *susținerea liderului*.

În cazul P-R-R putem atesta cel mai mic grad de *susținere a liderului*. Acest lucru se explică prin faptul că formațiunea dată nu este o organizație politică unică și, după cum s-a menționat deja, nu are un lider unic. Aprecierea cu doar 6,5 puncte se datorează, probabil, faptului că autoritatea este împărțită între liderii celor trei componente ale blocului. Pe de altă parte, constatăm o

diferență mare între gradul de *susținere a programului și ideologiei* formațiunii și cel de *susținere a liderului*.

După cum am constatat deja, în medie pe sistem cel de-al treilea criteriu de motivare indicat în tabelul 6.7 – *cariera* – este mai puțin important decât celelalte două. Și, totuși, putem observa deosebiri esențiale între aprecierile reprezentanților fiecărui partid în parte. În cazul PSL și AMN atestăm cele mai înalte grade de importanță a acestui criteriu, în timp ce în cazul P-R-R și PCRM – cel mai mic. Este cam greu de înțeles cum poate o persoană avansa profesional aderând la un partid de opoziție, în special la PSL, partid ce are o reprezentare slabă în organele puterii de stat. Și, invers, în cazul PCRM, care este un partid de guvernământ, acest criteriu, în aprecierea funcționarilor, are un grad mic de importanță. Acest rezultat surprinzător poate fi interpretat în felul următor: aderarea la o organizație politică reprezintă un anumit factor al mobilității sociale. În acest sens, calitatea de membru al unui partid îi oferă aderentului perspective pentru a-și ridica statutul social, chiar și în cazul aderării lui la un partid de opoziție, întrucât acest lucru îi lărgeste contactele sociale și relațiile cu cei din jur, sporindu-i astfel șansele de a obține o slujbă nouă sau de a participa la diferite traininguri, conferințe etc.

4. Organizarea și funcționarea la nivel local a partidelor

4.1. Asigurarea logistică a partidelor

Situația privind asigurarea tehnico-materială a partidelor a fost examinată prin prisma a două probleme: remunerarea de către partidele politice a funcționarilor săi și asigurarea cu încăperi de lucru a organizațiilor locale. Acești doi factori sunt decisivi pentru funcționalitatea unei formațiuni politice. Am inclus întrebări cu abordarea acestui subiect numai în chestionarul destinat funcționarilor de partid. Analistilor independenți nu le-au fost adreseate întrebările respective, întrucât ei dispun de informații, mai degrabă, foarte limitate despre felul în care sunt organizate structurile locale ale fiecărui partid în parte.

Tabelul 6.8. Remunerarea funcționarilor locali de partid.

	PCRM	AMN	PPCD	PDM	PSL	PSDM	P-R-R	Media pe sistem
Funcționari remunerați, %	6,67	7,2	7,7	8,3	8,3	0	0	5,5
Funcționari neremunerați, %	93,3	92,8	92,3	91,7	91,7	100	100	94,5
Total, %	100	100	100	100	100	100	100	100

COMPETIȚIA PARTIDELOR ÎN MOLDOVA

După cum rezultă din datele din tabelul 6.8, majoritatea funcționarilor sunt neremunerați, aceștia activând în partidele lor „pe baze obștești”. Întrebarea din chestionar suna în felul următor: „*Primiți sau nu o remunerare regulată pentru participarea la activitățile partidului?*” și a fost destinată numai reprezentanților organizațiilor locale ale partidelor. Prin urmare, aceste date nu reflectă situația la scară națională a partidelor, ci doar la nivelul structurilor locale ale acestora.

Din datele obținute putem constata că în două formațiuni politice – PSDM și P-R-R – remunerarea funcționarilor locali de partid nici nu există. În celelalte partide, toate având reprezentare parlamentară, doar un număr nesemnificativ de funcționari primesc salarii. Aceste date se referă la numărul acestor funcționari care primesc o remunerare sub formă de salariu lunar, plătit regulat. Datele obținute nu ne oferă posibilitatea să estimăm situația privind funcționarii de partid care sunt remunerați ocazional. Arătam mai sus că, practic, toate formațiunile politice se sprijină financiar pe donații fie interne, fie externe. Aceste venituri sunt, de regulă, „ascunse” și nedeclarate, fapt ce poate duce la tănuirea cheltuielilor oficiale ale partidului, o parte a cărora ar putea fi și remunerarea temporară a muncii angajaților săi.

În problema asigurării cu spații de oficiu, după cum demonstrează datele prezentate în tabelul 6.9, cele mai înzestrate s-au dovedit a fi PPCD și PCRM: trei pătrimi din numărul respondenților ale acestor partide au declarat că organizațiile locale pe care le reprezintă dețin sedii proprii. În cea mai dificilă situație la acest capitol s-au pomenit PSL și PDM: potrivit reprezentanților locali ai acestor două partide, doar o treime din organizațiile lor locale posedă sedii proprii, celelalte două treimi fie că nu au deloc un sediu, fie că sunt nevoite să închirieze unul în caz de necesitate.

Tabelul 6.9. Înzestrarea cu încăperi a partidelor.

	PCRM	AMN	PPCD	PDM	PSL	PSDM	P-R-R	Media pe sistem
Structuri teritoriale cu sediu, %	73,3	57,1	77	33,3	33,3	50	50	53,4
Structuri teritoriale fără sediu, %	26,7	42,9	23	66,7	66,7	50	50	46,6
Total, %	100	100	100	100	100	100	100	100

Putem presupune că acolo unde organizațiile locale nu dispun de sedii proprii, partidele le închiriază, mai ales în perioada campaniilor electorale. În

același timp, însă, lipsa sediilor permanente ale unui partid într-o localitate sau alta poate servi drept indicator al unui nivel scăzut de activism al partidului în zona geografică dată. Or, prezența doar ocazională a partidului în teritoriu este un factor care îl face vulnerabil în fața alegătorilor.

4.2. Numărul de membri

Deși, după cum arătam la începutul acestui capitol, importanța acestui subiect s-a redus considerabil în perioada contemporană, numărul de membri al unui partid este o caracteristică esențială a funcționării partinice. Datele oficiale privind numărul total de membri ai partidelor se conțin în Registrul de stat al partidelor politice, ținut de Ministerul Justiției. Interesul nostru era să obținem date suplimentare privind mărirea organizațiilor locale de partid. Am solicitat funcționarilor din organizațiile locale să răspundă la întrebarea câți membri are organizația pe care o reprezintă. Datele obținute sunt prezentate în tabel.

Cel mai înalt indice al numărului mediu de membri în organizațiile locale a fost înregistrat pentru AMN. De menționat că acest partid, creat în urma fuzionării mai multor formațiuni politice, a moștenit structurile teritoriale și a preluat majoritatea membrilor partidelor fuzionate. Anume astfel poate fi explicat rezultatul obținut care este unul înalt în comparație cu rezultatele partidelor concurente. Acest indice s-a dovedit a fi mai mic chiar și în cazul PCRM – partid de guvernământ, care la momentul efectuării acestui studiu se afla la putere deja de cinci ani.

Comparând cele două formațiuni, trebuie să menționăm câteva momente. PCRM, spre deosebire de AMN, este un partid cu o prezență teritorială puternică, practic, în toate unitățile administrativ-teritoriale ale Republicii Moldova, inclusiv în autonomia găgăuză. Deși AMN are structuri teritoriale în toate raioanele, prezența sa în Găgăuzia este relativ nesemnificativă. Această prezență se reduce la o singură organizație locală la Vulcănești care numără circa 100 de persoane, în timp ce organizațiile din alte regiuni au câte 500-1000 de membri. Putem constata, așadar, că, deși PCRM are o densitate mai mică, acoperirea teritorială a acestui partid este uniformă. În cazul AMN situația este inversă.

După cum rezultă din datele din tabelul 6.10, PPCD, PSDM și PDM¹⁴ sunt

¹⁴ În chestionarul completat de către unul dintre respondenții PDM, răspunsul la întrebarea privind numărul de membri ai organizației locale conținea cifra de 3000 de persoane. Întrucât cifrele numite de ceilalți respondenți ai PDM variau între 78 și 480 de membri per organizație, iar respondenții de la celelalte partide, de asemenea, nu au operat în răspunsurile lor cu cifre de ordinul miilor, am considerat că respondentul dat a comis o eroare la completarea chestionarului. De aceea, răspunsul lui a fost interpretat ca 300 de membri ai organizației locale.

COMPETIȚIA PARTIDELOR ÎN MOLDOVA

Tabelul 6.10. Numărul de membri în organizația teritorială.

	PCRM	AMN	PPCD	PDM	PSL	PSDM	P-R-R	Media pe sistem
Numărul de membri în organizația teritorială	522	615	392	306	217	352	209	416

partide cu organizații locale medii ca număr de membri (cu densitate medie), în timp ce PSL și P-R-R reprezintă grupul partidelor cu cel mai mic număr de membri în organizațiile locale (cu densitate mică). Surprinzătoare într-o oarecare măsură pot fi considerate doar datele referitoare la PSDM. Acest rezultat denotă faptul că partidul care, deși nu a avut reprezentare în nici o legislatură a Parlamentului Republicii Moldova de la proclamarea independenței, are totuși succese în atragerea adeptilor în rândurile sale. Fiind partidul cu cea mai îndelungată existență din perioada postsovietică, PSDM a reușit să-și convertească prezența îndelungată pe scena politică în crearea unei cohorte considerabile de adepecți.

4.3. Metodele de lucru ale liderilor locali

În vederea identificării priorităților și a strategiilor concrete utilizate de către liderii structurilor teritoriale în lucrul lor cu populația și activul de partid, am inclus în chestionar următoarea întrebare: care genuri de activitate practicate de funcționarii locali de partid sunt considerate ca fiind cele mai importante? Datele prezentate în tabelul 6.11 atestă faptul că în toate partidele liderii locali pun un mare accent pe *lucrul individual cu cetățenii în scopul de a atrage noi membri*. Funcționarii tuturor partidelor (fără excepție) au considerat acest gen de activitate ca fiind cel mai important¹⁵.

Organizarea unor adunări ale activului local al partidului s-a dovedit a fi, în ansamblu pe sistem, cel de-al doilea ca importanță gen de activitate, practică de liderii locali ai partidelor. Este vorba de ședințele de lucru ale membrilor organizațiilor de bază ale partidului, care sunt convocate periodic și care, deseori, sunt indicate de regulamentele formațiunilor politice cu titlu de activități obligatorii. În privința acestui gen de activitate, însă, există un nivel mare de varietate în aprecierile importanței lui: de la 9,3 puncte pentru PCRM până la 6,4 puncte pentru PSDM. Doar evaluările PSL și PPCD sunt ap-

¹⁵ Lucrul individual poate să însemne, de pildă, întâlniri ale reprezentanților partidului cu potențialii adherenți la domiciliul acestora din urmă, cu alte cuvinte, prin vizite la domiciliu. Dar poate fi vorba de aceleași întâlniri, dar la sediul partidului, în cadrul audiențelor. Aparent, ambele sunt similare, însă eficiența și rezonanța lor sunt diferite.

ropiate de cele ale PCRM, ai cărui funcționari au apreciat importanța acestui gen de activitate cu 9,3 puncte.

În medie pe sistemul de partide, *organizarea și desfășurarea lecțiilor politice* a fost evaluată ca cel de-al treilea ca importanță gen de activitate a funcționarilor de partid din cadrul organizațiilor locale. Însă, ordinea locurilor privind importanța fiecărui gen de activitate incluse în tabel a fost diferită de la un partid la altul. Astfel, pentru funcționarii PSL, PSDM și P-R-R, *organizarea și desfășurarea lecțiilor politice* s-a dovedit a fi al doilea ca importanță gen de activitate, iar în cazul AMN – tocmai al cincilea, adică pe ultimul loc în lista de activități alternative.

Trebuie menționat că, în cazul PSL, acest gen de activitate a fost evaluat cu un calificativ aproape identic cu calificativul acordat celui mai important

Tabelul 6.11. Metodele de lucru ale liderilor locali, 2006. Aprecierea dată de funcționarii de partid.

	PCRM	AMN	PPCD	PDM	PSL	PSDM	P-R-R	Media sistem
Lucrul individual cu cetățenii în scopul atragerii de noi membri	9,7	8,9	9,1	9,7	9,2	9,4	9,3	9,3
Organizarea unor activități de binefacere pentru locuitori, finanțate de partid (de ex., acordarea pentru veterani a unor ajutoare materiale)	4,5	5,9	4,2	4,7	4,8	5,7	3,5	4,8
Organizarea unor manifestări culturale pentru locuitori, sponsorizate de partid (de ex., organizarea unor concerte cu participarea artiștilor renumiți)	4,1	6,3	6,8	4,8	4,1	5,8	4	5,1
Organizarea și desfășurarea unor lecții politice atât pentru membrii partidului, cât și pentru potențialii membri	8,3	5,5	8,2	6	9,1	7,6	7,5	7,5
Organizarea unor adunări ale activului local al partidului	9,3	8	8,7	7,8	8,8	6,4	7,5	8,1

Notă: 1 – neimportant (lipsit de relevanță), 10 – foarte important.

gen de activitate a funcționarilor acestui partid – *lucrul individual cu cetățenii*. Comparând importanța acordată de PSL activităților de instruire cu cota *granturilor externe* ca sursă de venit a partidului (vezi tabelele 6.3 și 6.4), putem constata că banii proveniți din proiectele finanțate din granturi externe sunt utilizați anume în scopul desfășurării unor seminare sau prelegeri, cu alte cuvinte, în vederea organizării unor activități de instruire atât pentru membrii de partid, cât și pentru alte categorii de cetățeni. De exemplu, desfășurarea unor lecții despre liberalism sau despre ideea europeană sau organizarea unor școli de vară pentru studenți și tineret. În cazul AMN, importanța activităților de instruire este apreciată mai puțin de către funcționarii acestui partid decât importanța *sponsorizării activităților de binefacere și a manifestărilor culturale*. În medie pe sistemul de partide, aceste două genuri de activitate – *organizarea unor activități de binefacere finanțate de partid și organizarea unor manifestări culturale pentru locuitori finanțate de partid* – au fost evaluate ca fiind mai puțin importante.

Ierarhia gradelor de importanță a diferitelor genuri de activitate, stabilită de către respondenți în tabelul 6.11, confirmă în linii generale caracterul ideologic al sistemului de partide din Republica Moldova. Din punct de vedere normativ, partidele ideologice trebuie să depună mai multe eforturi pentru elaborarea și propagarea prevederilor programatice, decât pentru strategiile de atragere a adeptilor și a simpatizilor alegătorilor prin distribuirea unor bunuri materiale. *Organizarea și desfășurarea unor lecții* este un gen de activitate cu caracter ideologic, în timp ce *organizarea unor acțiuni culturale sau de binefacere sponsorizate de partid* este compatibilă cu tipul ideologic, deopotrivă cu cel clientelar al activităților politice.

5. Mijloacele de informare a publicului despre activitățile partidului

Unul dintre cele mai importante aspecte ale activității partidului este informarea publicului despre acțiunile, scopurile programatice și sarcinile sale. După cum s-a menționat la începutul capitolului, în democrațiile moderne a crescut foarte mult rolul mijloacelor de informare în masă și al mediatizării activităților partidelor. Pentru a cerceta importanța diferitelor mijloace de informare caracteristice sistemului de partide din Republica Moldova, am solicitat funcționarilor de partid și experților independenți să evalueze importanța relativă a diferitelor mijloace de informare a publicului despre activitățile partidelor.

Datele obținute demonstrează că există deosebiri esențiale între aprecierile funcționarilor de partid și cele ale experților privind importanța unor mijloace de informare, atât la nivelul întregului sistem de partide, cât și la nivelul fiecărui partid în parte.

Din evaluările funcționarilor de partid (în medie pe sistemul de partide) rezultă că cele mai importante mijloace de informare a publicului sunt *întâlnirile liderilor partidului cu alegătorii* și *lucrurile organizațiilor locale cu alegătorii*. În acest fel, cu o anumită doză de convenționalism, putem afirma că respondenții optează mai mult pentru contactul direct cu publicul decât pentru un contact prin intermediul mijloacelor tradiționale de informare în masă.

Funcționarii majorității formațiunilor politice au relevat importanța maximă a *întâlnirilor cu alegătorii* ca mod de informare despre activitatea partidului. Doar funcționarii PCRM au dat o preferință nesemnificativă *presei de par-*

Tabelul 6.12. Mijloacele de informare a publicului despre activitățile partidului, 2006. Aprecierile date de funcționarii de partid.

	PCRM	AMN	PPCD	PDM	PSL	PSDM	P-R-R	Media pe sistem
Presa de partid	9,7	7,5	9,3	7,2	8,8	7,2	7,9	8,2
Materiale plasate la comandă (contra plată) în mijloacele mass-media	4,9	6,7	4,7	5,4	5,9	5,9	5,6	5,6
Analize jurnalistice independente și știrile difuzate de mijloacele mass-media	5,7	6,5	5,7	6,4	6,9	6,6	6,5	6,3
Manifestații publice și mitinguri	5,9	6,5	8,3	4,6	6,3	6,5	5,3	6,2
Întâlnirile liderilor partidului cu alegătorii	9,5	9,1	9,3	9,2	8,9	8,8	8,3	9,0
Lucrul organizațiilor locale cu alegătorii	9,5	7,7	8,5	9,7	8,8	8,6	8,2	8,7
Mijloacele mass-media controlate de stat	5,4	2,2	2,5	1,9	2,7	2	4,5	3,0

Notă: 1 – neimportant (irelevant); 10 – foarte important.

tid, iar în cazul PDM – *lucrului organizațiilor locale cu alegătorii*, și unii, și alții apreciindu-le ca cele mai relevante modalități de informare. Datele obținute confirmă încă o dată o altă tendință generală, specifică pentru democrațiile moderne, tendință despre care am menționat la începutul prezentului capitol, și anume: amplificarea rolului liderilor de partide în procesul politic.

Importanța *lucrului organizațiilor locale cu alegătorii* a fost evaluată cu o notă puțin mai mică decât cea acordată factorului precedent. Respondenții de la toate partidele au apreciat *lucrului organizațiilor locale cu alegătorii* cu note destul de înalte. Cea mai mică notă pentru acest mod de informare a fost dat de funcționarii AMN. Aceste date, ca și altele analizate mai sus, relevă existența unor probleme legate de eficacitatea lucrului și a orientării ideologice a organizațiilor locale ale AMN – cel mai mare partid de opoziție.

Conform aprecierilor funcționarilor de partid, *presa de partid*, ca importantă, se află pe cel de-al treilea loc pe lista mijloacelor de informare despre activitățile partidelor. Dintre toate evaluările importanței acestui factor, un interes deosebit prezintă nota extrem de înaltă atribuită de funcționarii PCRM (9,7 puncte). Fiind partid de guvernământ, PCRM se bucură de un avantaj în ceea ce privește accesul la presa și audiovizualul publice și, prin urmare, liderii acestei formațiuni beneficiază de mijloace de informare mai eficiente decât presa de partid. Cu toate acestea, în viziunea funcționarilor PCRM, presa rămâne a fi un instrument extrem de important pentru partidul lor. Funcționarii PPCD, partid ale cărui resurse mediatice remarcabile au fost menționate mai sus, au apreciat de asemenea foarte înalt relevanța presei de partid. În opinia lor, întâietatea importanței este disputată între *presa de partid* și *întâlnirile liderilor partidului cu alegătorii*.

COMPETIȚIA PARTIDELOR ÎN MOLDOVA

Datele prezentate de către experți relevă o altă ierarhie a importanței diferitelor modalități de informare a publicului despre activitățile lor. *Presa de partid* a fost apreciată de către experți cu cele mai multe puncte. Acest rezultat însă, a fost influențat de evaluarea situației unui partid – PPCD, în cazul căruia 80% din experți au relevat prioritatea acestui mijloc de informare. Evaluările situației din celelalte partide, cu excepția PDM, s-au dovedit a fi destul de modeste.

Tabelul 6.13. Mijloacele de informare a publicului, 2006. Aprecierea dată de experți (repartizarea procentuală a opiniilor).

	PCRM		AMN		PPCD		PDM		PSL		PSDM		P-R-R		Media pe sistem	
	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
Presa de partid		25	10		80		40	25	20	12,5	10	25	11,2	12,5	24,5	14,3
Materiale plasate contra plată în mijloacele mass-media	10		60	37,5			40	12,5	10		40	25		25	22,9	14,3
Analize jurnalistice independente și știrile din mijloacele mass-media				12,5		25		12,5	20	37,5	20	25		25	5,7	19,6
Manifestații publice și mitinguri				12,5	20	12,5			20		10		11,1		8,7	3,6
Întâlnirile liderilor partidului cu alegătorii		50	20	12,5		37,5	10	12,5	10	25	20	25	44,4	12,5	14,9	25,0
Lucrul organizațiilor locale cu alegătorii	20		10	25		25	10	37,5	20	25			33,3	25	13,3	19,6
Mijloacele mass-media controlate de stat	70	12,5													10,0	1,8
Mijloacele mass-media private		12,5														1,8
Total (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Notă: 1 – cel mai important mijloc de informare a publicului; 2 – al doilea ca importanță mijloc de informare a publicului.

Materialele publicistice plasate contra plată reprezintă, în viziunea experților, cea de-a doua ca importanță modalitate de informare. Întrucât aceste materiale apar în presă într-un număr mai impunător, fără a anunța consumatorul despre caracterul lor publicitar, și dată fiind marea lor importanță (după cum afirmă experții), ele reprezintă o problemă atât pentru dezvoltarea jurnalismului independent, cât și pentru consolidarea în continuare a unei competiții partinice ideologic orientate. Interesul partidelor pentru o astfel de metodă de informare se explică prin faptul că, spre deosebire de materialele publicate în *presa de partid* care este citită preponderent de membrii formațiunii politice respective, *materialele plasate contra plată* în mijloace mass-media la scară națională au un cerc mai larg de cititori și se bucură de o mai mare credibilitate, mai ales dacă publicația dată este independentă. Gradul de importanță a acestui factor variază de la un partid la altul. Această modalitate de informare este deosebit de importantă pentru AMN, PDM și PSDM: 60% dintre experți consideră că pentru AMN acest mijloc de informare este prioritar. O asemenea evaluare relevă un raport problematic dintre metodele de lucru programatice și cele clientelare în activitatea celui mai mare partid de opoziție.

De asemenea, experții au dat apreciere importanței *mijloacelor mass-media controlate de stat*. În cazul PCRM, 70% din experți au relevat că aceste mijloace sunt cele mai importante. Totodată, 12,5% din experți consideră că mijloacele menționate se află pe locul doi ca importanță pentru PCRM. Interesantă ni se pare și dinamica constatată de către experți în ceea ce privește utilizarea *mijloacelor mass-media publice* de către partidul de guvernământ în diferite perioade de timp: doar 22,2% din respondenți consideră că în anul 2001 acest partid recurgea în mod prioritar la *presa de stat* pentru a informa publicul, în timp ce 33,3% din experți sunt de părerea că *presa de partid* reprezintă principalul mijloc de informare. Conform datelor din tabelul 6.13, niciunul dintre experți nu consideră că *presa de partid* ar rămâne cel mai important mijloc de informare în anul 2006 (datele pentru situația anului 2001 sunt prezentate în Anexa VIII).

Aprecierea importanței *mijloacelor mass-media de stat* pentru situația anului 2006 a scos în evidență probleme grave în ceea ce privește reflectarea procesului politic în presa publică care rămâne a fi un actor important în spațiul informațional al Republicii Moldova. Faptul că niciunul dintre experți nu a apreciat relevanța presei publice (nici ca cel mai important, nici ca cel de-al doilea după importanță mijloc de informare) în cazul niciunuia dintre celelalte partide, cu excepția PCRM, denotă existența unei părtiniri în activitatea mijloacelor mass-media publice. În majoritatea democrațiilor lumii, partidele de guvernământ se bucură, de regulă, de o mare atenție din partea presei, în virtutea statutului lor de forță conducătoare. Însă, o diferență atât de mare în aprecieri, cum este cea constatată în urma chestionării experților, nu poate fi explicată doar prin interesul firesc al mass-media publice de a acorda o atenție sporită activității PCRM în calitatea acestuia de partid de guvernământ.

